

Нова Методика оцінювання ефективності наукової діяльності: погляд експертів з галузі суспільних наук

Ірина Драч^{1*} , Ольга Петроє¹ , Олександра Бородієнко¹ , Ірина Регейло¹ ,
Олена Слободянюк¹

¹Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

*i.drach@ihed.org.ua

Анотація

Оцінювання дослідницької діяльності закладів вищої освіти на засадах принципів відкритої науки сприяє підвищенню якості наукових досліджень, зміцненню дослідницького потенціалу закладів, а також поглибленню інтеграції української системи вищої освіти і науки до Європейського дослідницького простору та Європейського простору вищої освіти. Статтю присвячено проблемі удосконалення оновленої методики оцінювання ефективності наукової діяльності, запропонованої МОН України в 2024 році. Проаналізовано результати експертного опитування представників академічної спільноти закладів вищої освіти, проведеного вченими відділу дослідницької діяльності Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України у квітні-травні 2025 р. за анкету «Удосконалення Методики оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів вищої освіти в частині впровадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності» (далі – Методика).

Узагальнення отриманих відповідей дозволило констатувати, що Методика загалом має позитивне сприйняття експертного середовища, але її впровадження викликало низку зауважень. Проведений структурований аналіз зауважень респондентів дав змогу виокремити чотири ключові групи проблем запропонованої Методики: процедурно-бюрократичні, методологічні, системно-організаційні, контентно-індикаторні.

Відповіді респондентів на закриті питання засвідчили, що більшість недоліків (понад 70% від усіх зауважень) стосується не концепції Методики, а механізмів її практичного застосування, прозорості процедур та узгодженості критеріїв. Низький рівень поляризації та висока концентрація відповідей дозволили підтвердити наявність спільного бачення респондентів, які займають різні посади у закладах вищої освіти, щодо механізмів удосконалення технічного та методичного супроводу, стандартизації процедур оцінювання Методики.

В статті класифіковано та представлено у чотирьох вимірах пропозиції респондентів щодо удосконалення процедури оцінювання: вимір операціоналізації процесу, вимір критеріїв та показників оцінювання, вимір технічного удосконалення процесу та вимір розвитку людського потенціалу. Запропоновано рекомендації на національному та інституційному рівнях щодо підвищення ефективності Методики.

Вступ

Дослідницький процес зазнає глибоких трансформацій під впливом цифровізації та переходу до відкритої науки, що зумовлює необхідність оновлення систем оцінювання наукової діяльності університетів. Це передбачає розроблення критеріїв оцінювання, які враховують зростаюче різноманіття дослідницьких практик, а також забезпечують дотримання принципів дослідницької доброчесності, наукової досконалості, достовірності, відкритості

Ключові слова:

принципи відкритої науки, оцінювання наукової діяльності, методика оцінювання, експертна оцінка, удосконалення методики оцінювання

Мова статті:

українська

Отримано:

28 жовтня 2025 р.

Прийнято:

22 листопада 2025 р.

Опубліковано:

31 грудня 2025 р.

Цитування:

Драч, І., Петроє, О., Бородієнко, О., Регейло, І., & Слободянюк, О. (2025). Нова Методика оцінювання ефективності наукової діяльності: погляд експертів з галузі суспільних наук. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 20, 72-84. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2025-20-72-84>

та відтворюваності наукових даних і результатів досліджень. Удосконалення оцінювання дослідницької діяльності ЗВО на основі принципів відкритої науки має істотний вплив на підвищення якості досліджень, розвиток дослідницького потенціалу ЗВО, інтеграцію систем освіти та науки України в Європейський дослідницький простір та Європейський простір вищої освіти.

Нормативні документи і звіти Європейського Союзу засвідчують посилену увагу до зазначеної проблеми з боку дослідників, наукових установ і організацій та університетів упродовж останніх років, що зумовило істотні зміни парадигми оцінювання в цілому і з урахуванням відкритої науки, зокрема. Спрямовані на вирішення проблеми оцінювання дослідницької діяльності в Європейському дослідницькому просторі (European Research Area, далі – ERA), Європейському просторі вищої освіти (European Area of Higher Education, далі – EHEA) фундаментальні ініціативи, а саме: San Francisco Declaration on Research Assessment (San Francisco Declaration on Research Assessment, 2012) і відповідний Strategic Plan 2023-2026 (DORA. Strategic Plan 2023-2026), The Leiden Manifesto for Research Metrics (Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L. et al., 2015), The Metric Tide (Wilsdon, J., et al., 2015), The Agreement on Reforming Research Assessment (The Agreement on Reforming Research Assessment, 2022).

Вагоме значення проблемі оцінювання дослідницької діяльності надає European University Association (далі – EUA), в документах якої представлено політику щодо оцінювання досліджень в парадигмі відкритої науки.

В EUA Open Science Agenda 2025 (European University Association, 2023) відзначено, що до 2025 р. університетів Європи стануть частиною наукової екосистеми з відповідальною прозорою та стійкою системою оцінювання наукових досліджень і проєктів; імплементацією відкритої науки як невід'ємної частини практик оцінювання наукових досліджень; розробленням та запровадженням підходів до оцінювання, що балансують між якісними та кількісними показниками.

Зобов'язання про підтримку реформи оцінювання наукових досліджень через нормативно-правову базу задекларовано в EUA Research & Innovation Agenda 2027 (European University Association, 2023). В документі зафіксовано рекомендацію щодо продовження роботи над інституційними підходами до оцінювання наукових досліджень у контексті Угоди про реформування оцінювання наукових досліджень, діяльності Коаліції з реформування оцінювання досліджень (далі – CoARA) та забезпечення обміну найкращими практиками щодо ролі університетів як ключових факторів впровадження відповідальної наукової комунікації і громадянської науки та взаємодії такої діяльності з оцінюванням досліджень та інновацій у рамках відкритої науки.

Основні напрями діяльності EUA під час розроблення Угоди про реформування оцінювання наукових досліджень та створення CoARA накреслено в European University Association CoARA Action. Plan (2023-2027 pp.) (European University Association, 2023). Підтверджено, що подальша діяльність EUA здійснюватиметься у відповідності до принципів, визначених в Порядку денному ЄС у сфері досліджень та інновацій до 2027 року та Програмі відкритої науки EUA до 2025 року. Зокрема, це стосується питань оцінювання наукових досліджень і проєктів, що передбачає підтримку відповідальних, прозорих і сталих практик оцінювання, підвищення рівня обізнаності, розвиток потенціалу та формування сприятливих умов для реалізації університетських ініціатив.

Політика EUA у сфері оцінювання дослідницької діяльності та розвитку відкритої науки ґрунтується на принципах відповідальності, прозорості та орієнтації на якість та сприяє зміцненню культури дослідницької доброчесності, підвищенню довіри до результатів досліджень і гармонізації європейських систем оцінювання відповідно до принципів Відповідального оцінювання досліджень (Responsible Research Assessment, RRA) (A Global Observatory of Responsible Research Assessment).

Важливість утвердження стандартів і принципів відкритої науки у ЗВО України набуває особливої ваги у зв'язку з необхідністю врахування викликів, спричинених наслідками

триваючої військової російської агресії та завданнями посилення дослідницької спроможності ЗВО до забезпечення суспільних потреб післявоєнного відновлення (Драч І. та ін., 2024). Враховуючи актуальність завдання, обґрунтованим є звернення до аналітичних напрацювань проекту Open4UA, команда якого відіграла вагомий роль у розробленні нової методології оцінювання досліджень для науково-дослідних організацій, затвердженої постановою МОН № 1402 від 16 листопада 2023 року. В документах, розроблених в рамках ініціативи, - Recommendations for the Open Science and Research Assessment reforms in Ukraine (Dahle, S., & Berezko, O., 2025), Recommendations on the State Certification of Higher Education Institutions Based on Open Science Principles (Zhezhnych, P., Berezko, O. et al., 2025) систематизовано підходи європейських інституцій до впровадження відкритої науки, модернізації системи оцінювання науково-дослідницької діяльності. В Recommendations for the Open Science and Research Assessment reforms in Ukraine узагальнено досвід трьох європейських партнерських університетів (Делфтського технічного університету, Вільного університету Брюсселя та Люблянського університету) щодо впровадження відкритої науки та сучасних підходів до оцінювання досліджень, що дозволяє визначити ключові тенденції й методологічні орієнтири для українського контексту. Другий документ, Recommendations on the State Certification of Higher Education Institutions Based on Open Science Principles, спрямований на конкретизацію вимог і критеріїв державної атестації закладів вищої освіти та наукових установ відповідно до принципів CoARA, DORA та Європейської стратегії відкритої науки. Авторами документу запропоновано переглянути логіку оцінювання наукової діяльності задля посилення вагомості якості та відкритості даних досліджень, розвитку інституційної інфраструктури та підтримки дослідницької доброчесності.

Узгодженість підходів, окреслених у цих документах, створює підґрунтя для розуміння інституційних змін, що відбуваються в Україні у сфері оцінювання дослідницької діяльності, зокрема в контексті впровадження оновленої національної Методики. Так, на виконання Національного плану щодо відкритої науки (Кабінет Міністрів України, 2022) за наказом МОН України у 2024 р. було запроваджено проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової та науково-технічної діяльності за новою Методикою (Міністерство освіти і науки України, 2024). Вагомий вплив методології оцінювання на систему дослідницької діяльності ЗВО в цілому та розвиток відкритої науки зокрема, обумовлює актуальність проведення експертного опитування щодо ефективності Методики за результатами її впровадження, обґрунтування на основі отриманих результатів рекомендацій з удосконалення національної системи оцінювання ефективності дослідницької діяльності ЗВО.

Мета статті полягає в узагальненні та систематизації результатів експертного опитування щодо ефективності Методики та формулюванні рекомендацій для її удосконалення на національному та інституційному рівнях.

Методи дослідження

Дослідження ґрунтується на поєднанні методів: контент-аналізу відповідей експертів для виявлення домінуючих позицій, тенденцій і напрямів удосконалення системи оцінювання; інтерпретації результатів – для формування висновків; узагальнення та систематизації – для виокремлення типових недоліків для формування узгодженої системи рекомендацій.

Результати дослідження

Експертне опитування проводилось колективом наукових працівників відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України з 7 квітня по 8 травня 2025 р. за анкетною «Удосконалення

Методики оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності» у формі онлайн-опитування з використанням GoogleForm. В опитуванні взяли участь 51 респондент, кожен з яких цілеспрямовано відібраний з числа науково-педагогічних, наукових та інших працівників закладів вищої освіти (далі – ЗВО), які брали участь у 2024-2025 рр. у підготовці матеріалів за напрямом «Суспільний» та їх поданні у профільний модуль Національної електронної науково-інформаційної системи «URIS». Чисельність та склад групи експертів у нашому дослідженні визначено з урахуванням складності досліджуваної проблеми, гетерогенності складу експертів, методу опитування та ін. Обрання Google Forms обумовлено тим, що інструмент є ефективним для збору та зберігання інформації в поєднанні з його доступністю, функціональністю та надійністю. Згода респондентів на участь в опитуванні забезпечувалась наданням чіткої інформації про добровільність участі, можливість відмови на будь-якому етапі та гарантії конфіденційності. Згода фіксувалась шляхом підтвердження у окремому пункті Google Forms до початку опитування.

Анкета включала перелік відкритих і закритих питань, структурованих у такі основні блоки:

1. Переваги та недоліки Методики;
2. Оцінювання ефективності Методики;
3. Оцінювання Методики щодо порівнювальності результатів дослідницької діяльності ЗВО;
4. Пропозиції щодо вдосконалення Методики.

До участі в опитуванні було залучено експертів з числа науково-педагогічних, наукових та інших працівників ЗВО, які брали участь у 2024-2025 рр. у підготовці матеріалів за напрямом «Суспільний» та їх поданні у профільний модуль Національної електронної науково-інформаційної системи «URIS» відповідно до Методики.

За результатами опитування більшість респондентів відзначають значні якісні відмінності та переваги Методики, серед яких: урахування принципів відкритої науки (58,8%), застосування показників відкритого доступу до публікацій (52,9%), урахування описів впливів результатів дослідницької діяльності ЗВО (52,9%), урахування публікацій у вітчизняних виданнях, що індексуються у Scopus та WoS (45,1%), збільшення можливості валідації результатів дослідницької діяльності ЗВО через відкриті бази даних (43,1%), можливість залучення закордонних експертів до оцінювання (39,2%) та ін.

Структурну репрезентативність вибірки та надійність отриманих результатів у дослідженні забезпечувала особиста та інституційна анонімність опитування, статистично значущий для експертного дослідження обсяг вибірки (51 респондент), залучення респондентів різних демографічних (вікових, статевих) характеристик, представників різних посад (ректори та проректори, керівники структурних підрозділів, наукові та науково-педагогічні працівники, працівники бібліотек, фахівці IT-підрозділів та ін.), врахування наявності/відсутності у респондентів наукових ступенів та вчених звань, досвіду роботи у сфері вищої освіти та ін. Мінімізацію територіальних, галузевих та інших упереджень в дослідженні забезпечувало врахування інституційної специфіки різних типів ЗВО шляхом залучення до опитування представників ЗВО різних областей України, різних галузей знань, різних профілів (багатогалузеві класичні та педагогічні), різних масштабів (за чисельністю студентів) та ін. Застосування розрахунків стандартного відхилення вибірки забезпечувало вимірювання однорідності/гетерогенності досліджуваної сукупності, дозволило оцінити надійність і репрезентативність вибірки та можливість екстраполяції її результатів на генеральну сукупність (з урахуванням обмежень вибірки, а саме: результати дослідження відображають експертну думку представників ЗВО державної форми власності за науковим напрямом «Суспільний»).

Проаналізуємо відповіді респондентів щодо недоліків запропонованої методики.

Усього зафіксовано 140 відповідей ($\Sigma = 140$). Середнє значення частоти згадування кожного недоліку — 11,67 респондентів (або 8,3%). При цьому медіана становить 10 відповідей (7,14%), що свідчить про наявність невеликої групи домінантних проблем і більш численну групу другорядних. Дисперсія = 78,9, середньоквадратичне відхилення = 8,9, а коефіцієнт варіації становить $C_v = 76,3\%$, що вказує на високий рівень нерівномірності сприйняття недоліків. Отримані аналітичні дані свідчать про те, що респонденти концентрують увагу лише на декількох системних проблемах, тоді як інші аспекти сприймаються як незначні або специфічні для окремих груп.

Структурований аналіз зауважень респондентів дав змогу виокремити чотири ключові групи проблем, що охоплюють усі аспекти функціонування нової Методики – від процедурно-адміністративних до змістово-індикаторних. Такий підхід дозволяє не лише класифікувати недоліки, а й оцінити їхню вагу та системний вплив на сприйняття Методики.

1. Процедурно-бюрократичні проблеми ($\approx 45\%$ у загальній структурі відповідей). Ця група є найбільш вагомою — на неї припадає майже половина всіх критичних оцінок. Середній рівень негативних згадок у межах групи становить 15,2%, що робить її домінуючим джерелом критики. Респонденти найчастіше вказують на: складну процедуру підтвердження впливів результатів дослідницької діяльності; надмірно формалізований процес підтвердження експертної ролі через відсутність єдиних відкритих реєстрів та офіційних підтверджень. Ці аспекти свідчать про надмірну адміністративну навантаженість процесів оцінювання та нестачу прозорих процедур, що ускладнює доведення результативності наукової діяльності. Фактично, бюрократичний фактор є головним бар'єром у реалізації потенціалу Методики, обмежуючи її ефективність навіть за позитивного змістового наповнення.

2. Методологічні проблеми ($\approx 27\%$ у загальній структурі відповідей). Друга за значущістю група охоплює методичні та експертно-оцінювальні аспекти. Її середній рівень критичності становить 11,7%, а питома вага — понад чверть загального обсягу зауважень. Ключовими недоліками, які відзначали респонденти, є: відсутність чітких рекомендацій для експертів-оцінювачів, неоднозначність критеріїв оцінювання масштабів і впливів результатів діяльності ЗВО. Ця група проблем має пряий вплив на об'єктивність оцінювання, адже неуніфіковані критерії створюють ризики суб'єктивного трактування результатів та зниження міжекспертної узгодженості. У підсумку, навіть за якісної інформаційної бази Методика потребує розроблення єдиних методичних орієнтирів та інструкцій для підвищення достовірності оцінок.

3. Системно-організаційні проблеми ($\approx 20\%$ у загальній структурі відповідей). Третю групу утворюють питання координації та взаємозв'язку рівнів оцінювання, які мають середній рівень критичності 10,1%. Основними недоліками визначено: прив'язку міжнародних проектів до структурних підрозділів ЗВО, що спотворює реальну картину міжнародної активності установи; неузгодженість між рівнями оцінювання — інституційним, факультетським і індивідуальним, що ускладнює комплексне представлення результатів. Ці проблеми відображають нестачу системності в управлінні процесом оцінювання та розрив між нормативними положеннями і реальними організаційними практиками. Респонденти фактично наголошують на потребі інституційного перезбалансування — від окремих підрозділів до інтегрованої університетської моделі оцінювання.

4. Контентно-індикаторні проблеми ($\approx 8\%$ у загальній структурі відповідей). Хоча ця група має найменшу частку у загальному розподілі ($\approx 5,2\%$ середньої частки у групі, близько 8% від загального обсягу зауважень), її значення є концептуально важливим. Йдеться не про процедури, а про зміст самих індикаторів оцінювання. Основними зауваженнями визначено: неповноту публікаційних показників — недостатнє охоплення публікацій, індексованих поза кватильними рамками Scopus/WoS; малоінформативність абсолютних (а не питомих) кількісних метрик, що не враховують різницю в масштабах

закладів або структурних одиниць. Ці аспекти свідчать про метричний дисбаланс Методики, який потребує корекції у напрямі більшої аналітичності, відносних показників і галузевої адаптації.

Узагальнений аналіз засвідчив, що основна критика Методики має процедурно-методологічну природу (понад 70% від усіх зауважень). Тобто більшість проблем стосується не концепції самої Методики, а механізмів її практичного застосування, прозорості процедур та узгодженості критеріїв. Водночас контентно-індикаторні зауваження, хоча й менш численні, є стратегічно важливими, оскільки визначають напрямок подальшого вдосконалення самої системи оцінювання. Для підвищення ефективності Методики доцільно реалізувати такі напрями: спрощення процедурних елементів, розроблення методичних рекомендацій для експертів, інтеграція рівнів оцінювання в єдину аналітичну систему, оновлення структури показників із переходом до питомих і якісно зважених метрик.

Результати контент-аналізу відкритих відповідей респондентів дозволили виокремити п'ять ключових недоліків, які формують основне ядро критичного сприйняття Методики. Сукупно ці п'ять позицій охоплюють понад 72% усіх зафіксованих зауважень, що свідчить про концентрований характер проблемного поля та наявність чітких точок напруження у практичному застосуванні Методики.

1. *Складна процедура підтвердження впливів* результатів дослідницької діяльності (22,14%). Цей недолік став найчастіше згадуваним серед усіх — понад п'ята частина респондентів (22,14%) наголосила на складності та непрозорості процесу підтвердження впливів. Респонденти вказували на те, що нинішній підхід передбачає надмірну бюрократизацію та потребує значних адміністративних ресурсів з боку ЗВО. Крім того, відсутність уніфікованих інструкцій і недостатня автоматизація процесів створюють ризик суб'єктивності та затримок у проходженні процедур. Таким чином, цей аспект є центральним системним бар'єром у забезпеченні ефективності впровадження Методики.

2. *Відсутність рекомендацій для експертів-оцінювачів* (13,57%). На другому місці за частотою згадувань — недостатня методична підтримка експертів. 13,57% опитаних підкреслили, що Методика не містить достатньо чітких інструкцій щодо трактування критеріїв, шкал оцінювання та визначення вагових коефіцієнтів впливів. Це призводить до варіативності експертних суджень, знижує рівень узгодженості між оцінювачами та потенційно впливає на об'єктивність результатів. У практичному вимірі йдеться про потребу розроблення стандартизованих експертних рекомендацій, методичних матеріалів і тренінгів, які забезпечили б єдність підходів до оцінювання.

3. *Прив'язка міжнародних проектів до структурних підрозділів ЗВО* (13,57%). Цей недолік поділяє другу позицію за рівнем критичності. Йдеться про некоректність або обмежувальний характер механізму, який фіксує міжнародні проекти за структурними підрозділами замість усього університету. Унаслідок цього занижується реальний рівень міжнародної співпраці ЗВО, особливо у випадках міжфакультетних або міждисциплінарних проектів. Проблема має системно-організаційний характер і вказує на потребу більш гнучкої моделі обліку міжнародної активності, яка б відображала реальні масштаби залучення університету до глобальних наукових мереж.

4. *Складна процедура підтвердження експертної ролі* (13,57%). Респонденти зауважують, що відсутність централізованої інформації про експертні ролі (зокрема, на сайтах МОН України чи Національного фонду досліджень) створює труднощі для документального підтвердження власного досвіду експертної діяльності. Це підвищує трудомісткість підготовки звітності, а також знижує довіру до системи обліку експертних досягнень. У контексті реалізації Методики дана проблема має ознаки надмірного адміністративного навантаження і потребує створення офіційного електронного реєстру експертних ролей, інтегрованого з національними базами даних.

5. *Недостатнє врахування публікацій без кuartилів* (10,00%). Йдеться про неврахування у системі оцінювання публікацій, індексованих у Scopus та Web of Science,

але без присвоєного квантилю. Це особливо впливає на представників гуманітарних, соціальних і педагогічних наук, де частка таких публікацій є значною. Відповідно, Методика у нинішньому вигляді може системно недооцінювати результати певних наукових галузей, що ставить питання про галузеву рівновагу та справедливість оцінювання.

Таким чином, п'ятірка найбільш згадуваних недоліків охоплює три рівні проблем: процедурно-бюрократичний (1-е та 4-е місця, сумарно 35,7%); методологічний (2-е місце — 13,57%); організаційно-змістовий (3-е та 5-е місця, сумарно 23,57%). Такий розподіл підтверджує висновок про те, що головним викликом для Методики є не її концептуальні положення, а практична реалізація — складність процедур, нечіткість інструкцій і фрагментарність системи підтвердження результатів. Кумулятивний показник у 72,85% означає, що усунення лише цих п'яти проблем потенційно зменшить загальний рівень критичних оцінок більш ніж на дві третини, тобто матиме високий ефект управлінського впливу.

Узагальнюючи отримані дані, можна стверджувати, що Методика загалом має позитивне сприйняття, але її впровадження супроводжується високим когнітивним і адміністративним навантаженням. Респонденти демонструють готовність працювати в нових стандартах, але очікують спрощення формальних процедур і покращення комунікації з експертами. Більшість критичних зауважень ($\approx 70\%$) мають інституційний характер, а не концептуальний — тобто стосуються якості реалізації Методики, а не її принципів. Це вказує на потенціал для покращення через регламентні зміни, не потребуючи повної ревізії системи оцінювання. Найбільший розрив між сприйняттям у різних групах респондентів виявлено за показниками: підтвердження впливів (стандартне відхилення $\sigma=7,2$); оцінювання експертної ролі ($\sigma = 6,5$); прив'язка міжнародних проєктів ($\sigma = 5,8$). Це свідчить про недостатню єдність процедур у різних ЗВО та потребу в методичних роз'ясненнях. Індекс поляризації думок (P-index = 0,61) показує, що хоча є чітко виділені лідери критики, загалом думки не надто поляризовані — більшість респондентів обговорюють ті самі проблеми, що полегшує їх пріоритизацію.

Респондентами було сформульовано пропозиції щодо удосконалення процедури оцінювання, які, на нашу думку, можна представити у чотирьох вимірах: операціоналізації процесу; критеріїв та показників оцінювання; технічного удосконалення процесу та розвитку людського потенціалу. Респондентами запропоновано:

у вимірі операціоналізації процесу оцінювання: збільшити строки завантаження інформації в систему; розширити терміни підготовки описів впливу та підготовки матеріалів самооцінювання; збільшити часовий діапазон експертного оцінювання; передбачити для ЗВО можливість виявлення та виправлення численних помилок — як технічного, так і змістового характеру; передбачити наявність посадових осіб зі штату МОН, які супроводжують конкретні ЗВО (з метою встановлення сталих каналів взаємодії, оперативного надання консультацій та супроводження закладів у впровадженні та реалізації методики оцінювання); розробити детальну інструкцію з вимогами до кожної таблиці; створити відеоінструкції щодо заповнення відомостей; умови і методичні рекомендації щодо проведення атестації мають бути затвердженими і оприлюдненими за 3-5 років до проведення атестації ЗВО; запровадити поетапне подання документів з можливістю проміжної верифікації (замість одночасного подання всього пакету); для більшої об'єктивності доцільно залучати незалежних експертів для оцінювання практичної значущості наукових досягнень ЗВО; доцільно створити механізми залучення міжнародних експертів для оцінювання результатів досліджень та їхньої відповідності світовим стандартам; доповнити Методику деталізованими алгоритмами оцінювання результатів, чіткими вимогами до документальних підтверджень та єдиними підходами до інтерпретації їхнього впливу; уніфікація одиниць вимірювання показників публікаційної активності (монографій, підручників, посібників) (або в од., або в ум. д.а., або в обл.-вид. д.а.);

у вимірі критеріїв та показників оцінювання: диференціювати критерії оцінювання в залежності від профілю ЗВО; удосконалити методiku обрахунку впливу результатів наукової діяльності (несправедливим вважається більша оцінка декількох кейсів впливу за одним напрямом на відміну від поодиноких кейсів впливу за різними напрямами); зменшити кількість показників оцінювання наукової діяльності; передбачити, що наукова діяльність ЗВО має оцінюватися не лише за її результатами у вигляді публікацій та патентів, а й за рівнем інтеграції наукових досягнень в освітній процес; до критеріїв атестації потрібно було б додати публікації матеріалів конференцій у закордонних виданнях; враховувати публікації науково-педагогічних працівників спільно із здобувачами освіти; враховувати нагороди (грамоти, відзнаки) науково-педагогічних працівників за значний внесок у розвиток освіти і науки в Україні та за кордоном; до експертних ролей пропонується додати участь у постійно діючих спеціалізованих вчених радах; враховувати розділи монографій та колективних монографій, публікацій у закордонних виданнях, авторські свідоцтва на наукові твори, підручники з грифом МОН; переглянути критерії, що допускають надмірну експертну інтерпретацію без чітких орієнтирів, і замінити їх на більш прозорі й кількісно вимірювані; врахування участі НПП/ЗВО у міжнародних наукових проектах, консорціумах, членство у міжнародних професійних асоціаціях);

у вимірі технічного удосконалення процесу: оптимізувати перевірку даних перед завантаженням; додати уточнення/вказівки щодо особливостей заповнення даних (коментарі безпосередньо у формі подання; зменшити обсяг ручного введення даних шляхом більшої інтеграції із зовнішніми базами та інформаційними системами; налаштувати систему на автоматичну перевірку публікацій; удосконалити систему URIS для швидшого пошуку та відстежень публікацій за DOI та кращої ідентифікації публікацій у наукометричних базах WoS/Scopus; усунути технічні недоліки щодо верифікації даних; додати автоматичне введення автора статті та пошук дублікатів публікацій);

у вимірі розвитку людського потенціалу: посилити роботу з експертами щодо процедури оцінювання та їх (експертів) ролі у процесі оцінювання; приділяти більше уваги роз'ясненню експертам і представникам ЗВО основних особливостей Методики, а також принципів формування показників; створити для експертів конкретні рекомендації з підготовки матеріалів (зокрема, роз'яснити, яким чином вказувати дані щодо окремих кафедр, якщо в описі впливу хотілося показати залученість не лише однієї чи кількох кафедр структурного підрозділу, а цілого ЗВО); періодично проводити тренінги для працівників ЗВО щодо особливостей Методики; проводити інформаційні сесії з метою надання відповідей на питання відповідальних осіб, які можуть виникнути під час завантаження документів).

Висновки

Отримані дані свідчать про те, що основні проблеми нової Методики мають процедурно-організаційний і методологічний характер. Респонденти відзначають складність верифікації впливів, відсутність уніфікованих експертних інструкцій і неузгодженість системи оцінювання міжнародних проектів. Водночас, низький рівень поляризації та висока концентрація відповідей свідчать про наявність спільного бачення шляхів удосконалення. Тобто, спільнота не заперечує принципи Методики, а навпаки — обумовлюється необхідність її технічного вдосконалення, методичного супроводу та стандартизації процедур. З аналітичної точки зору, нова Методика перебуває на етапі «функціональної стабілізації» — її концепція є прийнятною, але практичні інструменти потребують спрощення, цифровізації та чіткішого зв'язку між показниками та реальними результатами дослідницької діяльності.

Узагальнення та систематизація результатів експертного опитування щодо Методики в частині її недоліків дозволив сформулювати комплекс рекомендацій

на національному рівні:

Нормативне забезпечення та стратегічне планування:

– забезпечити стабільність нормативно-методичної бази оцінювання шляхом затвердження оновлених вимог і методичних рекомендацій до проведення наступних атестацій;

– розробити довгостроковий календар оцінювальних процедур, який унеможливило б непослідовні зміни та гарантує рівні умови для усіх учасників.

Удосконалення системи критеріїв та показників:

– провести перегляд системи показників із метою зменшення їх кількості, усунення дублювань і надмірної суб'єктивності експертних оцінок із переходом до питомих і якісно зважених метрик.

Організаційно-процедурні аспекти:

– встановити реалістичні терміни для підготовки матеріалів самооцінювання, завантаження інформації та проведення експертизи;

– запровадити поетапне подання документів із можливістю проміжної верифікації;

– передбачити можливість апеляції та обговорення результатів державної атестації між представниками ЗВО та експертною групою.

Підготовка експертів:

– створити національну систему сертифікації експертів, що передбачає первинну підготовку, періодичні тренінги, стажування, симуляційне оцінювання;

– розробити методичні матеріали для експертів (чек-листи, шаблони, довідники та ін.), які забезпечать єдине розуміння показників, процесів та процедур;

– забезпечити систематичне консультування експертів та щорічні вебінари з обміну практичним досвідом.

Удосконалення цифрової інфраструктури (URIS):

– провести модернізацію системи URIS: інтеграцію з базами ORCID, Scopus, WoS, Google Scholar; покращити інтерфейс; забезпечити автоматичний імпорт публікацій за DOI;

– реалізувати механізм пакетного завантаження даних та одночасної роботи кількох користувачів від одного ЗВО/наукової установи;

– забезпечити інтерактивні підказки, автоматичне збереження інформації та покрокове заповнення для підвищення зручності користування системою;

– передбачити механізм зворотнього зв'язку (коментарі, запитання, пропозиції, електронні сповіщення) та забезпечити інтеграцію різних рівнів оцінювання в єдину аналітичну систему.

Валідація підтвердження впливу

– розробити єдині стандарти валідації підтверджень впливів результатів досліджень та уніфікувати правила їх застосування;

– розробити розширений перелік форм доказів впливу (акти впровадження, свідчення стейкхолдерів, спільні заходи, презентації, вебінари тощо);

– синхронізувати систему для автоматичного підтвердження достовірності інформації;
на інституційному рівні:

Організація внутрішнього процесу оцінювання:

– запровадити поетапне формування пакету документів із внутрішньою верифікацією та попереднім аудитом якості даних;

– розробити внутрішні інструкції (процедури) та шаблони (чек-листи) для підготовки описів впливу, звітності та самооцінювання;

– призначити відповідальних осіб з оцінювання у структурних підрозділах і забезпечити їх методичним супроводом.

Розвиток людського потенціалу

– регулярно проводити тренінги для науково-педагогічних та наукових працівників ЗВО/наукових установ щодо особливостей Методики, підготовки даних та роботи в системі URIS.

Якість даних та цифрові рішення:

- забезпечити уніфікований облік публікацій, проєктів та даних персоналу для подальшого автоматичного імпорту в URIS;
- використовувати інституційні депозитарії як джерела підтвердження впливу, відкритих даних та цифрових доказів.

Підготовка до експертного оцінювання:

- проводити внутрішнє самооцінювання перед державною атестацією, аналізувати динаміку показників за попередні роки;
- формувати описи впливу за єдиними критеріями, адаптованими до профілю ЗВО/наукової установи;
- забезпечити взаємодію з МОН України і супроводжуваними атестацію фахівцями, оперативно реагувати на зміни у вимогах і зауважень до поданих даних.

Зворотній зв'язок і вдосконалення:

- ініціювати обговорення результатів атестації на рівні вченої ради, залучаючи до аналізу керівників підрозділів;
- готувати (у разі потреби) аргументацію для апеляції або корегування даних;
- розвивати культуру відповідального оцінювання, орієнтовану не на формальні показники, а на реальні досягнення та вплив досліджень.

Бібліографічні посилання

- Драч, І., Петрое, О., Бородієнко, О., Приходькіна, Н., Рєгейло, І., Саюк, М., та ін. (2024). Оцінювання якості дослідницької діяльності університетів на основі принципів і підходів відкритої науки [Інтернет]. Інститут вищої освіти НАПН України. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/Doslidn-univ-Vidkryta-nauka_IVO-2024-202p.pdf
- Кабінет Міністрів України. (2022). Національний план щодо відкритої науки (Розпорядження № 892 -р від 8 жовтня 2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2024). Про забезпечення організації та проведення у 2024–2025 роках державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової та науково-технічної діяльності (Наказ № 1675) <https://mon.gov.ua/npa/pro-zabezpechennia-orhanizatsii-ta-provedennia-u-2024-2025-rokakh-derzhavnoi-atestatsii-naukovykh-ustanov-ta-zakladiv-vyshchoi-osvity-v-chastyini-provazhennia-takymy-zakladamy-naukovo-i-ta-nau>
- A Global Observatory of Responsible Research Assessment. <https://researchonresearch.org/project/agorra/>
- Dahle, S., & Berezko, O. (2025). Recommendations for the Open Science and Research Assessment reforms in Ukraine (1.2.1). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15752905>
- DORA. Strategic Plan 2023-2026. <https://sfedora.org/strategic-plan/>
- European University Association. (2023). CoARA Action Plan (2023-2027). URL: https://www.eua.eu/images/publications/Publication_PDFs/European_University_Association_CoARA_Action_Plan_2023-2027.pdf
- European University Association. (2023). UA R&I Agenda 2027. Seizing the moment, driving the change. (2023). URL: https://www.eua.eu/images/publications/Publication_PDFs/RI_agenda.pdf
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L. et al. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. Nature 520, 429–431. URL: <https://doi.org/10.1038/520429a>
- San Francisco Declaration on Research Assessment. <https://sfedora.org/read/>
- The Agreement on Reforming Research Assessment. (2022). https://coara.eu/app/uploads/2022/09/2022_07_19_rra_agreement_final.pdf
- Wilsdon, J., et al. (2015). The Metric Tide: Report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management. URL: 10.13140/RG.2.1.4929.1363
- Zhezhnych, P., Berezko, O., Olha, P., Luchenko, D., Karnaukh, B., Filatova-Bilous, N., Tsvina, T., Yevkov, A., & Shumilo, I. (2025). Recommendations on the State Certification of Higher Education Institutions Based on Open Science Principles. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17566494>

References

- Drach, I., Petroie, O., Borodiienko, O., Prykhodkina, N., Reheilo, I., Saiuk, M., et al. (2024). Otsiniuvannia yakosti doslidnytskoi diialnosti universytetiv na osnovi pryntsyviv i pidkhodiv vidkrytoi nauky [Assessment of the quality of university research activities based on the principles and approaches of open science] [Internet]. Institute of Higher Education of the National Academy of Educational

- Sciences of Ukraine. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/Doslidn-univ-Vidkryta-nauka_IVO-2024-202p.pdf (in Ukrainian)
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). Natsionalnyi plan shchodo vidkrytoi nauky (Rozporiadzhennia № 892-r vid 8 zhovtnia 2022 r.) [National Plan on Open Science (Order No. 892-r of October 8, 2022)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). Pro zabezpechennia orhanizatsii ta provedennia u 2024–2025 rokakh derzhavnoi atestatsii naukovykh ustanov ta zakladiv vyshchoi osvity v chastyni provadzhennia takymy zakladamy naukovoi ta naukovo-tekhnichnoi diialnosti (Nakaz № 1675) [On ensuring the organization and implementation in 2024–2025 of the state certification of research institutions and higher education establishments in terms of conducting scientific and scientific-technical activities (Order No. 1675)]. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zabezpechennia-orhanizatsii-ta-provedennia-u-2024-2025-rokakh-derzhavnoi-atestatsii-naukovykh-ustanov-ta-zakladiv-vyshchoi-osvity-v-chastyni-provadzhennia-takymy-zakladamy-naukovoi-ta-naukovo-tekhnichnoi-diialnosti> (in Ukrainian)
- A Global Observatory of Responsible Research Assessment. <https://researchonresearch.org/project/agorra/>.
- Dahle, S., & Berezko, O. (2025). Recommendations for the Open Science and Research Assessment reforms in Ukraine (1.2.1). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15752905>
- DORA. Strategic Plan 2023-2026. <https://sfdora.org/strategic-plan/>
- European University Association. (2023). CoARA Action Plan (2023-2027). https://www.eua.eu/images/publications/Publication_PDFs/European_University_Association_CoARA_Action_Plan_2023-2027.pdf
- European University Association. (2023). UA R&I Agenda 2027. Seizing the moment, driving the change. (2023). https://www.eua.eu/images/publications/Publication_PDFs/RI_agenda.pdf
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L. et al. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature* 520, 429–431. URL: <https://doi.org/10.1038/520429a>
- San Francisco Declaration on Research Assessment. <https://sfdora.org/read/>
- The Agreement on Reforming Research Assessment. (2022). https://coara.eu/app/uploads/2022/09/2022_07_19_rra_agreement_final.pdf
- Wilsdon, J., et al. (2015). The Metric Tide: Report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management. 10.13140/RG.2.1.4929.1363
- Zhezhnych, P., Berezko, O., Olha, P., Luchenko, D., Karnaukh, B., Filatova-Bilous, N., Tsvina, T., Yevkov, A., & Shumilo, I. (2025). Recommendations on the State Certification of Higher Education Institutions Based on Open Science Principles. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17566494>

Внески авторів

Стаття підготовлена на основі результатів експертного опитування щодо ефективності Методики оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності та формулюванні рекомендацій для її удосконалення. Внесок кожного автора визначено таким чином: І. Драч, О. Петроє, О. Бородієнко — концептуалізація, розроблення методології, перевірка даних; І. Драч, О. Петроє, О. Бородієнко, І. Регейло, О. Слободянюк — проведення опитування, підготовка первинного тексту статті; О. Петроє, О. Бородієнко, О. Слободянюк — оброблення та аналіз даних, візуалізація результатів; О. Петроє, О. Бородієнко — верифікація результатів; І. Драч — керівництво дослідженням та редагування остаточного тексту. Усі автори прочитали та схвалили фінальну версію статті.

Фінансування

Публікацію підготовлено у рамках наукового дослідження «Оцінювання якості дослідницької діяльності університетів на основі принципів і підходів відкритої науки в умовах післявоєнного відновлення країни», що виконується в Інституті вищої освіти НАПН України (2023-2025рр.).

Конфлікт інтересів

Автори підтвердили відсутність конфлікту інтересів під час проведення дослідження та підготовки до публікації його результатів.

Відомості про авторів

Ірина Драч, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, i.drach@ihed.org.ua

Ольга Петроє, доктор наук з державного управління, професор, завідувач відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, o.petroye@ihed.org.ua

Олександра Бородієнко, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу забезпечення якості вищої освіти Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, o.borodienko@ihed.org.ua

Ірина Регейло, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, i.regeylo@ihed.org.ua

Олена Слободянюк, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, o.slobodianuk@ihed.org.ua

Інформація про наукове періодичне видання

Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» (International Scientific Journal of Universities and Leadership) внесено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» відповідно до наказу МОН України від 17 березня 2020 р. № 409.

Науковий журнал представлено у таких базах даних, реєстрах і пошукових системах: Crossref, Наукова періодика України (Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Educational Research Abstracts Online (ERA), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Library of Science (University of Warsaw), Index Copernicus International тощо.

A New Methodology for Evaluating the Effectiveness of Research Activities: the View of Experts in the Field of Social Sciences

Iryna Drach^{1*} , Olha Petroye¹ , Oleksandra Borodiyenko¹ , Iryna Reheilo¹ ,
Olena Slobodianiuk¹

¹Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

*i.drach@ihed.org.ua

Abstract

The evaluation of research activities in higher education institutions based on the principles of open science contributes to improving the quality of research, strengthening institutional research capacity, and deepening the integration of Ukraine's education and research system into the European Research Area and the European Higher Education Area.

This article addresses the problem of improving the updated methodology for evaluating the effectiveness of research activities proposed by the Ministry of Education and Science of Ukraine in 2024. The study presents and analyses the results of an expert survey conducted among representatives of the academic community of higher education institutions by the researchers of the Department of University Research Activities of the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine in April–May 2025. The survey was based on the questionnaire “Improving the Methodology for Evaluating the Effectiveness of Research (Scientific and Technical) Activities of Research Institutions and Higher Education Institutions in Terms of Conducting Research (Scientific and Technical) Activities” (hereinafter – the Methodology). The generalization of the obtained responses confirmed that the Methodology is generally perceived positively by the expert community, though its implementation has raised certain concerns. The structured analysis of the respondents' comments made it possible to identify four key groups of problems within the proposed Methodology: procedural-bureaucratic, methodological, systemic-organizational, and content-indicator related. Responses to closed-ended questions demonstrated that most drawbacks (over 70% of all comments) relate not to the concept of the Methodology itself but to the mechanisms of its practical implementation, the transparency of procedures, and the consistency of criteria. The low level of polarization and the high concentration of responses confirmed a shared understanding among respondents—holding different positions within higher education institutions—regarding ways to improve the technical and methodological support and to standardize evaluation procedures within the Methodology. The article classifies and presents respondents' proposals for improving the evaluation procedure across four dimensions: the operationalization process dimension, the evaluation criteria and indicators dimension, the technical enhancement dimension, and the human potential development dimension. Recommendations are proposed at both national and institutional levels to increase the overall effectiveness of the Methodology.

Author details

Iryna Drach, Doctor Habilitated in Education, Professor, Director, Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine, i.drach@ihed.org.ua

Olha Petroye, Doctor Habilitated in Public Administration, Professor, Head of the Universities' Research Activities Unit, Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine, o.petroye@ihed.org.ua

Oleksandra Borodiyenko, Doctor Habilitated in Education, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Chief Research Fellow of the Unit for Higher Education Quality Assurance, Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine, o.borodienko@ihed.org.ua

Iryna Reheilo, Doctor Habilitated in Education, Senior Researcher, Chief Research Fellow of the Universities' Research Activities Unit, Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine, i.regeylo@ihed.org.ua

Olena Slobodianiuk, PhD in Education, Senior Research Fellow of the Universities' Research Activities Unit, Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine, o.slobodianiuk@ihed.org.ua

Keywords:

principles of open science, evaluation of scientific activity, evaluation methodology, expert assessment, improvement of evaluation methodology

Language:

Ukrainian

Citation:

Drach, I., Petroye, O., Borodiyenko, O., Reheilo, I., & Slobodianiuk, O. (2025). A New Methodology for Evaluating the Effectiveness of Research Activities: the View of Experts in the Field of Social Sciences. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 20, 72-84. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2025-20-72-84> (in Ukrainian)